

ФІЛОСОФСЬКІ ТА ЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КЛАСИФІКАЦІЙ ЗЛОЧИНІВ

PHILOSOPHICAL AND LOGICAL PRINCIPLES OF CRIMES CLASSIFICATIONS

Гриненко І.О.,

*аспірант сектору дослідження кримінально-правових проблем боротьби зі злочинністю
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових наук України*

Стаття присвячена з'ясуванню поняття й сутності класифікації в різних науках. Проаналізовано правила (вимоги) класифікації, що розроблені вченими у філософії та логіці. Доведено необхідність урахування філософських і логічних засад для побудови кримінально-правових класифікацій злочинів.

Ключові слова: класифікація, класифікації злочинів, побудова класифікації, правила (вимоги) класифікації.

Статья посвящена изучению понятия и сущности классификации в разных науках. Проанализированы правила (требования) классификации, которые разработаны учеными в философии и логике. Доказана необходимость учета философских и логических основ для построения уголовно-правовых классификаций преступлений.

Ключевые слова: классификация, классификации преступлений, построение классификации, правила (требования) классификации.

Article is devoted to clarifying the concept and essence of classification in different sciences. The analysis rules (requirements) to the classification developed by scientists in philosophy and logic. Proved the necessity taking into account the philosophical and logical foundations for building criminal classifications of crimes.

Key words: classification, classifications of crimes, construction of classification, rules (requirements) classifications.

Актуальність теми. Сьогодні є недостатньою законодавча регламентація в Кримінальному кодексі (далі – КК) України класифікацій злочинів за різними критеріями, що негативно впливає на правозастосування кримінально-правових норм та інститутів. У зв'язку з цим існує нагальна потреба розробити кримінально-правові засади класифікацій злочинів. Варто відзначити, що вагомий внесок у вирішення класифікаційних проблем зроблено вченими таких наук, як філософія та логіка. Дослідження, проведені в межах цих галузей науки, є відповідним фундаментом для побудови класифікацій злочинів у кримінальному праві.

Дослідників завжди цікавило питання сутності й поняття класифікації, правил (вимог), яких необхідно дотримуватися в процесі її побудови, оцінювання класифікації як кінцевого результату такої побудови. Зокрема, у філософії та логіці вагомий внесок у вирішення цих проблем зробили такі вчені, як О.А. Івін, В.Л. Кожара, М.П. Покровський, С.С. Розова, О.Л. Субботін, В.Г. Челпанов та ін. У науці кримінального права в різні часи класифікації злочинів були об'єктом дослідження А.Ю. Гревцевої, Л.М. Кривоченко, О.О. Михаль, Т.В. Цатурян, М.Г. Каднікова й інших науковців.

Водночас варто зазначити, що більшість криміналістів наукові роботи присвячують дослідженню класифікацій злочинів саме за ступенем їх тяжкості. Інші класифікації злочинів (наприклад, залежно від форми вини, родового об'єкта, ступеня здійснення злочинного наміру, видів суб'єктів злочину тощо) та їх кримінально-правове значення не отримали належного наукового опрацювання. У зв'язку з цим напевно чи наукове дослідження класифікацій злочинів сьогодні можна визнати належним.

Саме тому метою статті є дослідження філософських і логічних засад класифікації (її сутності, поняття, правил (вимог)), що будуть покладені в основу побудови теоретичного підґрунтя класифікацій злочинів. Наявні ж наукові роботи стануть відправною точкою для встановлення закономірностей розвитку наукового розуміння класифікацій злочинів.

Виклад основного матеріалу. Проблема класифікацій злочинів нині залишається доволі важливою та принциповою як для науки кримінального права, так і для практики застосування кримінального закону. Це зумовлено тим, що класифікації злочинів а) покладені в основу побудови й застосування більшості норм та інститутів кримінального права, б) впливають на правильну кваліфікацію вчиненого особою діяння, в) є засобом диференціації кримінальної відповідальності й індивідуалізації покарання; г) мають велике значення для встановлення міжсистемних зв'язків різних галузей права та науки, зокрема кримінального, кримінального процесуального, кримінально-виконавчого, кримінології тощо. Разом із тим основна увага вчених, які присвячували свої дослідження окресленій проблемі, зосереджена на вивченні й аналізі класифікації злочинів за ступенем їх тяжкості. Водночас інші класифікації злочинів залишаються малодослідженими, що негативно впливає як на системність побудови кримінально-правових норм та інститутів, так і на їх ефективне правозастосування. Це, на нашу думку, зумовлює необхідність фундаментального наукового дослідження класифікацій злочинів за різними класифікаційними критеріями.

Немає нічого більш практичного, ніж науково обґрунтована теорія. Саме тому характерною особливістю сучасних наукових досліджень, у тому числі

й кримінально-правових, є увага, що зростає, до методологічних, теоретичних і методичних підстав (складників) дослідження кримінально-правових норм та інститутів, не є винятком і питання класифікацій злочинів. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне дослідити філософські й логічні засади класифікації, що стане фундаментом для побудови науково обґрунтованих кримінально-правових класифікацій злочинів.

Як правильно стверджувала Л.М. Кривоченко, поняття класифікації злочинів неможливо визначити без урахування особливостей класифікації загалом як відповідного прийому дослідження, як методу пізнання класифікованих об'єктів, без з'ясування загальних закономірностей побудови будь-якої класифікації, її методологічних і логічних засад [1, с. 11]. Підтримуємо й позицію А.В. Наумова, який підкреслював, що найважливішим теоретичним питанням у вирішенні проблеми класифікації злочинів є з'ясування особливостей методологічного підходу до побудови тих чи інших класифікацій [2, с. 7].

Разом із тим дослідження наукових праць учених-філософів призвело до висновку про відсутність чіткої позиції щодо сутності й поняття класифікації, її ознак, видів, критеріїв, вимог і правил здійснення. Із цього приводу Т.В. Цатурян слушно зазначає, що вирішення проблеми класифікації злочинів у науці кримінального права стикається зі значними труднощами, оскільки в загальнонауковому та філософському планах питання щодо класифікацій остаточно не вирішено, немає повноцінної, стрункої теорії класифікації й тому та база, на основі якої повинна була б розроблятися проблема класифікації злочинів у кримінальному праві, є недостатньою [3, с. 4].

Єдине, що можна з упевненістю стверджувати: науковці однакові в тому, що класифікація має важливе теоретичне і практичне значення для будь-якої сфери наукового пізнання. Більше того, окремі вчені, не заперечуючи тези, що класифікування в науці відіграє важливу роль, зазначають, що воно значно виходить за межі наукової діяльності. На думку науковців, філософія допомагає осмислити і здійснити максимально широкий підхід до класифікації як феномена життєдіяльності. Зокрема, М.П. Покровський вважає, що класифікація як процедура і як система закладена у сферу мислення людини на біологічному рівні, у зв'язку з цим класифікація є невід'ємним елементом духовної, інтелектуальної історії людства. Учений зазначає, що класифікаційні проблеми, які необхідно привести в систему, являють собою сферу наукового знання про класифікацію, науку про класифікації. Саме тому науковець пропонує зазначену сферу наукового пізнання називати «вчення про класифікації» або, більш коротко, «класіологія» [4, с. 43–44]. В.Л. Кожара ще раніше наголошував на створенні загального вчення про класифікацію – метасистеми спеціальних класифікаційних теорій, технологій класифікування й застосування класифікацій [5, с. 194]. Окремі науковці зазначають, що класифікаційна проблема породжує своєрідний науковий класифікаційний рух, що є од-

ним із виявів соціальної природи науки [6, с. 107]. Деякі вчені розглядають класифікацію як базову логіко-математичну проблему, що важлива для такої фундаментальної сфери знань, як математичне моделювання об'єктів і явищ [7, с. 151]. О.Л. Суботін зауважує, що розвинута наукова класифікація – це складна, багатокomпонентна побудова, подібна до наукової теорії [8, с. 5].

Під час дослідження класифікації С.В. Токмяніна пропонує розглядати її у двох аспектах – як процес і як результат. На думку дослідниці, процес побудови класифікації необхідно трактувати як форму наукового дослідження, а отриману класифікацію – як теорію, метод, інструмент пізнання, спосіб вирішення важливих дослідницьких завдань [9, с. 406].

У науковій літературі пропонувалося визначати й більшу кількість аспектів класифікації. Наприклад, С.С. Розова висловлює думку про доцільність виділення як мінімум трьох значень (аспектів) терміна «класифікація»: а) процедура побудови класифікації, б) побудована класифікація, в) процедура її використання. У зв'язку з цим учена зазначає, що термінологічно обґрунтованим є використання трьох різних термінів: «побудова класифікації», «класифікація» і «класифікування» [6, с. 6–8].

Із цього приводу О.Л. Суботін наголошує, що термін «класифікація» доцільніше використовувати як найменування вже побудованої системи класифікації, а процес створення, побудови класифікації іменувати словом «класифікування». Однак, як зазначає вчений, і слово «класифікування» в наукових дослідженнях уживається неоднозначно. Інколи цим поняттям у науковій літературі називають процедуру використання вже наявної класифікації – встановлення того, до якої класифікаційної групи класифікації необхідно зарахувати той чи інший об'єкт. Водночас, на думку вченого, така ситуація означає не процедуру класифікування, а процедуру визначення [8, с. 8].

Варто відзначити, що принциповим питанням є оцінювання класифікації, зокрема її здатності бути практично корисною. Визнання класифікації задовільною чи, навпаки, такою, що не є якісною в науковому сенсі, пов'язане з дотриманням філософських, логічних правил, якими необхідно керуватися в процесі створення класифікації. Ці правила є фундаментом для розробки спеціальних вимог, а саме тих, що вироблені у відповідній галузі знань, а також сформульовані для конкретного об'єкта. Необхідно також пам'ятати й про роль суб'єкта під час створення класифікації, зокрема про науковий досвід ученого, вміння логічно, абстрактно мислити, аналізувати інформацію, займати власну позицію, а також виходити за межі предметної сфери в обсягах, необхідних для власного дослідження. Це зумовлено тим, що однією з особливостей класифікаційної проблеми є її міждисциплінарний характер.

Так, наприклад, В.Л. Кожара зазначає, що міждисциплінарна взаємодія – важливий предмет теорії пізнання на сучасному етапі існування людства. Життя все частіше ставить практичні завдання, ви-

рішення яких потребує фундаментального наукового забезпечення, при цьому необхідне знання може бути отримане лише в результаті міждисциплінарного синтезу, інтеграції різнорідних наукових дисциплін [5, с. 193]. Значну роль у методологічній діяльності кожного дослідника відіграє філософське мислення, що в єдності зі спеціально-науковим дає змогу побачити об'єкт дослідження з неочікуваного боку [9, с. 407]. Раціональність тієї чи іншої класифікації в науці завжди відносна. Характеризуючи інтелектуальну працю кожного науковця як суб'єкта професійної свідомості, потрібно виходити з того, що він використовує не тільки поняття, а й інші форми людського духу [10, с. 69]. Важливим є запозичення досвіду з філософії, тому що класифікація не лише належить до загальнонаукових понять, а й беззаперечно виконує ключову роль у науковій картині світу, маючи тісний взаємозв'язок із різними філософськими категоріями. У разі обговорення в літературі різних аспектів, підстав класифікації (принципів, аксіом, постулатів, норм, вимог, основних понять тощо) з успіхом можна використовувати потенціал філософії, що має давній досвід аналізу онтологічних, логіко-гносеологічних, лінгво-семіотичних, аксіологічних та інших підходів до форм наукового пізнання й знання [10, с. 49].

У зв'язку з цим варто насамперед розглянути вимоги до класифікації, що розроблені вченими-філософами. Так, М.П. Покровський уважає, що норматив задовільної класифікації – це перелік особливостей, якими повинна характеризуватися класифікація як система класів. Учений пропонує ділити вимоги до класифікації за різними критеріями. Так, залежно від широти можливого застосування науковець пропонує розрізняти вимоги: 1) *загальнокласифікаційні* (застосовуються до будь-якої класифікації), 2) *галузеві* (використовуються лише в галузевих класифікаціях) і 3) *конкретно-класифікаційні* (ті, що належать до класифікацій конкретних об'єктів) [5, с. 298]. У свою чергу, загальнокласифікаційні вимоги залежно від інформації, що в них міститься, вчений ділить так: 1) *методологічні*, до яких належить операціональність критерію класифікації – вимога, відповідно до якої критерієм класифікації повинна бути особливість класифікованого об'єкта, що може бути піддана об'єктивному, конкретному визначенню, що не потребує суб'єктивного аналізу чи інтерпретації; 2) *формально-логічні*, які містять а) *заданість класифікованої множинності й виділених класів* – необхідність конкретного визначення множинності, що підлягає класифікації, і класів, які потрібно виділяти в класифікованій множинності, б) *єдність критерію поділу* – використання як критерію поділу при одному поділі, на одному рівні класифікації однієї й тієї самої ознаки (комплексу ознак), в) *розмірність поділу* – об'єднання результатів поділу має дорівнювати вихідній класифікованій множинності, г) *непересічність класів* – класи не повинні перетинатися, їх змістове поле не повинно «перекриватися», г) *числове вираження меж класів* – граничні значення таксономічних ознак різних класів мають бути виражені

числом («від-до», для крайніх членів ряду допускається використання одного числа зі знаками $\langle \rangle$), д) *відсутність у класифікації неподільних класів* (ця вимога не стосується останнього рівня класифікації) [4, с. 278–285]; 3) *комбіновані (логіко-змістові) вимоги*, що характеризуються застосуванням класифікації до складних об'єктів [4, с. 292]. Залежно від обов'язковості використання тих чи інших вимог М.П. Покровський виділяє: 1) *вимоги*, 2) *попередні вимоги*, 3) *рекомендації*, 4) *попередні рекомендації* [4, с. 298].

Варто також зазначити, що окремі науковці висловлюються про доцільність визначення форм вираження класифікації, якими можуть бути текст і таблиця. Наприклад, С.С. Розова зазначає, що в разі побудови класифікації у вигляді тексту, по-перше, формуються принципи побудови цієї класифікації, в які включаються вказівка на цілі й завдання, в яких фіксується й оцінюється попередній досвід і зазначається критерій. По-друге, відбувається перелічення класоутворювальних значень критерію класифікації та відповідних класів. По-третє, здійснюється опис виділених класів. Учена стверджує, що таблиця також є доволі розповсюдженою формою вираження наукових класифікацій, зазначаючи, що таблицями зазвичай користуються для зображення детально розроблених багатокомпонентних класифікацій, текстове вираження яких не забезпечує наочності, видимості проведеного поділу [6, с. 36]. Уважаємо, що формами вираження класифікацій злочинів можуть бути як текст, так і таблиця. Із погляду зручного користування зазначеними класифікаціями в науковій, навчальній, навчально-методичній роботі використання таблиць є прийнятним. Якщо мова йде про правотворчість, тобто внесення змін і доповнень до кримінального законодавства щодо вдосконалення регламентації відповідних норм та інститутів кримінального права, більш традиційним і правильним є вираження класифікації у формі тексту.

У наукових дослідженнях у межах такої галузі знань, як логіка, також приділяється значна увага проблемам класифікації. Наукові праці, що присвячені зазначеній проблемі, мають фундаментальне значення для науки кримінального права, оскільки повинні бути покладені в основу кримінально-правових досліджень. Це пов'язано з тим, що здійснення класифікацій злочинів має базуватися в тому числі й на логічних правилах і засадах.

Разом із тим серед наукової спільноти немає єдності щодо логічної природи класифікації. Це підтверджує той факт, що сьогодні серед учених існує дискусія з приводу зарахування класифікації до одного з видів поділу понять або визнання її іншою, самостійною логічною операцією.

Так, А.Є. Конверський зазначає, що класифікація – це *систематизація* предметів на основі угоди чи певних практичних міркувань і на основі ознак, що впливають із природи систематизованих предметів [11, с. 157]. Іншу позицію висловлює І.В. Хоменко, який уважає, що класифікація – це багаторівневий, послідовний *поділ* обсягу поняття, а *систематизація*,

поглиблення й отримання нових знань стосовно членів поділу є не класифікацією, а її метою [12, с. 77].

Окремі дослідники стверджують, що класифікація – це багаторівневий, розгалужений *поділ*. Результатом класифікації є система супідрядних понять: поняття, що ділиться (поділяється), є родом, нові поняття – видами, потім видами видів (підвидами), потім видами підвидів (сімействами, групами, підсімействами, підгрупами) тощо [13, с. 82; 12, с. 78; 14, с. 42].

І.В. Демидов указує, що класифікація є спеціальним (окремим), однак доволі розповсюдженим випадком ділення поняття за видотвірною ознакою, тобто класифікація – це *розподіл* предметів за групами (класами), де кожний елемент має своє постійне, визначене місце. Разом із тим учений наголошує, що від звичайного поділу класифікація відрізняється *стійким* характером [15].

На думку В.Г. Челпанова, класифікація – це *розподіл* речей за класами відповідно до подібності між ними. Крім того, науковець зазначає, що, по-перше, процес класифікації слугує допоміжним засобом для індукції, а по-друге, класифікація можлива тільки завдяки індукції [16, с. 115]. С.С. Розова стверджує, що під час побудови класифікації, як правило, використовується як індуктивний, так і дедуктивний методи (способи): верхні класи, як правило, утворюються дедуктивно, нижні – індуктивно [6, с. 13].

Варто зазначити, що історія розвитку науки свідчить, що такі методи утворення умовиводів, як індукція та дедукція, мають велике значення в науково-дослідній діяльності. Загальновідомо, що в дедуктивних умовиводах думка рухається від загального положення до його часткового застосування, тобто існує відношення логічного слідування. Водночас в індуктивних умовиводах маємо зворотній процес – рух думки від одиничного до загального.

Відомо, що конкретні злочини є не однорідними, а різними залежно від ступеня тяжкості, ступеня здійснення злочинного наміру, форми вини тощо. Наприклад, злочини можуть бути вчинені умисно або через необережність. У свою чергу, умисні злочини можуть вчинятися як із прямим, так і з непрямим умислом. Необережні злочини можуть бути скоєні зі злочинною самовпевненістю чи злочинною недбалістю. У такому разі здійснюється рух думки від загального поняття «злочин» до одиничних його виявів. Тобто в результаті *дедукції* здійснюється, по суті, *поділ* поняття.

У разі застосування *індукції* вивчаються всі можливі аспекти категорії, що досліджується. Завдяки індукції можливо отримати відповідні знання про об'єкт, які необхідно привести в порядок, тобто здійснити *систематизацію* інформації про явище або систематизацію самих явищ.

Для дослідження такої категорії, як злочин, необхідно застосовувати обидва методи, що може бути обґрунтовано неможливістю чіткого протиставлення індукції й дедукції. Крім того, індукцію й дедукцію потрібно інтерпретувати у взаємозв'язку з аналізом і синтезом. Як відомо, аналіз – це *поділ* об'єкта на

складові частини з метою їх самостійного вивчення; синтез – це *об'єднання* різних сторін, частин предмета в єдине ціле.

Традиційно вченими зазначається, що структура операції поділу складається з таких компонентів: 1) діленого (подільного) поняття – це поняття, обсяг якого підлягає поділу; 2) членів поділу – це видові поняття, які є результатом операції поділу; 3) підстави (основи, ознаки) поділу – це ознака, відповідно до якої здійснюється операція поділу.

Аналіз наукових досліджень у межах науки логіки дає підставу визначити такі правила (вимоги) щодо класифікації: 1) поділ має здійснюватися тільки за однією підставою, тобто обрана підстава повинна бути постійною і її не можна змінювати в ході поділу; 2) члени поділу повинні взаємно виключати один одного, а саме обсяги членів поділу не повинні перетинатися; 3) поділ повинен бути сумірним (сумірним, пропорційним), тобто сума обсягів членів поділу має дорівнювати обсягу діленого поняття; 4) поділ повинен бути безперервним (це правило вимагає переходу від вихідного поняття до однопорядкових видів, тобто вимагає не робити «стрибків» у поділі) [11, с. 153–154; 12, с. 76–77, 13, с. 79–80, 15]; 5) поділ повинен бути вичерпним [13, с. 80].

Термін «класифікація» походить від двох латинських слів: «classis» – розряд; *ficatio*, від «facio» – роблю. Відповідно до Юридичної енциклопедії, класифікація – це *система* супідрядних понять (класів об'єктів) тієї або іншої галузі знань чи діяльності людини, що використовується як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями чи класами об'єктів. Наукова класифікація виражає систему законів, властивих відповідній галузі дійсності [17, с. 115].

Згідно з тлумачним словником С.І. Ожегова, термін «класифікація» означає, по-перше, *систему*, в якій що-небудь класифіковано, по-друге, *розподіл* по групах, розрядах, класах [18, с. 277]. Аналогічне визначення, але більш розширене наведено в словнику української мови, а саме: класифікація – це *система розподілу* предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями. Разом із тим класифікація – це *розподіл* предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями; групувати [19, с. 544]. Згідно з тлумачним словником В.І. Даля, «класифікація» – це *розподіл*, розміщення на відділи [20, с. 113–114].

Варто звернути увагу на те, що близькими за значенням до поняття «класифікація» є такі поняття, як «*групування*», «*категоризація*», «*типологізація*». Згідно з тлумачним словником, термін «*групування*» означає *об'єднувати* в групу (групи), розміщувати групами; термін «*категоризація*» – процес *розподілу* предметів і явищ на категорії; термін «*типізація*» має три значення: а) втілення засобами мистецтва, літератури загального, типового в частковому, індивідуальному, у конкретних художніх образах, формах; б) зведення великої кількості зразків машин, деталей, будівель, технологічних процесів тощо до обме-

женої кількості обраних типів; уніфікація. Типізація споруд і будов; в) зарахування до певного класифікаційного типу. Типізація озер [19, с. 264, 529, 1450].

Отже, на підставі аналізу етимологічного значення терміна «класифікація» можна констатувати, що класифікація розглядається щонайменше у двох аспектах: а) як кінцевий, остаточний результат (система супідрядних понять; система, в якій що-небудь класифіковано) і б) як процес класифікування, тобто розподіл предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями; групування.

У кримінально-правовій доктрині також відсутня єдність поглядів щодо поняття класифікації злочинів. Так, окремі вчені пропонують під класифікацією злочинів розуміти *розподіл* їх на відповідні групи, в основу якого кладеться той чи інший критерій [21, с. 84].

Як слушно стверджувала Л.М. Кривоченко, класифікація – це відповідна *систематизація* знань про класифіковані об'єкти або систематизація самих об'єктів (предметів, явищ, якостей). Однак систематизація – це лише зовнішня сторона класифікації (у зв'язку з цим класифікація не може бути зведена до простої систематизації). За своїм внутрішнім змістом класифікація є *етапом у пізнанні сутності* класифікованих об'єктів, у виявленні їх об'єктивних ознак [1, с. 11–12].

А.Ю. Гревцева висловлює позицію, відповідно до якої класифікація злочинів – це безперервний *поділ* злочинів і результат такого поділу на взаємопов'язані й взаємовиключні групи за відповідним критерієм, що відповідає цілям класифікації. Такий поділ має вичерпний характер і відображує при цьому закономірності розвитку інституту злочину. Крім того, вчена також розглядає законодавчу класифікацію злочинів, під якою розуміє юридичну конструкцію, а саме засіб юридичної техніки й інструмент юридичної технології, що входять до механізму протидії злочинності, підвищення ефективності якого є першочерговим завданням кримінально-правової політики держави [22, с. 7]. Тобто вчена розглядає класифікацію злочинів у декількох аспектах: а) як процес і як результат, б) у науковому та законодавчому розуміннях.

Уважаємо, що класифікації злочинів можна будувати за різними класифікаційними критеріями. Водночас такі класифікації не можуть бути безкінечними. Крім того, визначальним є не кількість, а якість, тобто практичне значення таких класифікацій. Так, М.І. Загородніков та А.В. Наумов стверджують, що класифікація злочинів не тільки приводить їх до порядку, створює відповідну систему, а і є джерелом, із якого можливо отримати дані про співвідносну небезпечність злочинів, необхідні й найбільш прийнятні засоби боротьби з кожним із них та інші питання, що стосуються кримінальної відповідальності й застосування покарання [23, с. 56].

О.О. Михаль зазначає, що сутність класифікації злочинів не є абсолютною. Її реальність полягає в тому, що вона має складну багатоступеневу структуру, різноманітні рівні своєї організації. Логіка пізнання класифікації злочинів свідчить, що вона

містить у собі сутності різних порядків [24, с. 42]. Разом із тим вважаємо за доцільне відзначити, що класифікація злочинів може мати й один рівень своєї організації, наприклад, класифікація злочинів за ступенем їх тяжкості, передбачена в ст. 12 КК України.

Т.В. Цатурян наголошує на тому, що класифікація злочинів повинна розглядатися як системне явище з усіма притаманними ознаками останнього, класифікація слугує цілям упорядкування елементів системи для підвищення ефективності її функціонування [3, с. 14]. Учена пропонує розглядати класифікацію злочинів у двох аспектах: а) суб'єктивному та б) об'єктивному. Суб'єктивна характеристика класифікації означає, що вона визначається завданнями й цілями, потребами людини. Із погляду об'єктивної характеристики класифікація злочинів детермінована об'єктивними ознаками діяння, визнаного злочином [3, с. 24].

На думку О.О. Дудорова, класифікація злочинів – це поділ злочинів на певні групи залежно від того чи іншого критерію (наприклад, форми вини, родового об'єкта, стадії, на якій припинено діяння, наявності предмета злочину, суб'єкта злочину). У зв'язку з цим автор зазначає, що назва ст. 12 КК України є більш вдалою, ніж, наприклад, назва ст. 15 КК РФ, оскільки позначає процес (класифікацію), а не результат (категорії злочинів) [25, с. 93].

М.Г. Кадніков вважає, що класифікацію варто розглядати і як процес розмежування злочинних діянь на різні категорії, і як результат такого розмежування. Учений зауважує, що класифікація злочинів у кримінальному праві – це *розмежування* їх на відповідні види, групи, категорії відповідно до обраного критерію [26, с. 10–11].

Низка науковців наголошує на необхідності дотримання певних вимог (правил) поділу, які забезпечують правильність логічної операції і є тією базою, на основі якої можливе вирішення спірних питань про критерії класифікації, класифікаційні категорії злочинів і її наслідки. Однак існує й протилежна думка щодо доцільності наукового пошуку та розроблення правил (вимог) побудови класифікації. Так, О.Л. Суботін зазначає, що творче наукове дослідження, до якого, беззаперечно, належить побудова класифікації, – це більшою мірою мистецтво, а мистецтво не можна досить чітко регламентувати системою правил. У творчості завжди значну роль відіграють особисті якості – розум, талант, фантазія, інтуїція вченого, в кінцевому підсумку, свобода думки, без якої не можна ні віднайти, ні створити нічого нового. Крім того, на думку дослідника, не можна не враховувати, що різні сфери науки досить суттєво відрізняються одна від одної, щоб у них однаково застосовувати ті самі загальні правила [8, с. 88].

Висновки. Проведене дослідження дає підставу стверджувати, що в науковій літературі відсутня єдність поглядів щодо сутності й поняття класифікації. Водночас проблемам класифікації приділяється значна увага як у наукових розробках із філософії та логіки, так і в дослідженнях із різних галузевих наук. Рівень наукового вивчення класифікацій зло-

чинів, а саме їх сутності, поняття, критеріїв, видів, принципів і правил (вимог) побудови, кримінально-правового значення тощо, є недостатнім, що підтверджується відсутністю єдності наукових позицій і підходів до вирішення відповідних питань застосу-

вання кримінального законодавства. У зв'язку з цим для досягнення наукової об'єктивності результатів дослідження класифікацій злочинів необхідним є використання філософських і логічних засад розуміння сутності, поняття, правил (вимог) класифікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кривоченко Л.Н. Классификация преступлений / Л.Н. Кривоченко. – Х. : Вища шк. ; Изд-во при Харьков. ун-те, 1983. – 129 с.
2. Классификация преступлений и ее значение для деятельности органов внутренних дел : [учебное пособие] / Московская высшая школа милиции МВД СССР ; под ред. Н.И. Загородникова. – М. : МВШМ МВД СССР, 1983. – 84 с.
3. Цатурян Т.В. Проблемы классификации преступлений в уголовном праве Российской Федерации : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Т.В. Цатурян ; Ставропольский гос. ун-т, 2004. – 172 с.
4. Покровский М.П. Введение в классиологию / М.П. Покровский. – Екатеринбург : ИГТ Уро РАН, 2014. – 484 с.
5. Кожара В.Л. Классификационное движение / В.Л. Кожара // Новые идеи в научной классификации : сб. науч. тр. – Вып. 5. – Екатеринбург : Уро РАН, 2008. – С. 193–196.
6. Розова С.С. Классификационная проблема в современной науке / С.С. Розова. – Новосибирск : Наука, 1986. – 224 с.
7. Мазуров В.Д. Понятие обобщенного существования в контексте проблемы классификации / В.Д. Мазуров, М.Ю. Хачай // Новые идеи в научной классификации : сб. науч. тр. – Вып. 5. – Екатеринбург : Уро РАН, 2008. – С. 151–158.
8. Субботин А.Л. Классификация / А.Л. Субботин. – М. : Институт философии РАН, 2001. – 94 с.
9. Токмянина С.В. Актуальные проблемы классификации наук / С.В. Токмянина // Новые идеи в научной классификации : сб. науч. тр. – Вып. 5. – Екатеринбург : Уро РАН, 2008. – С. 405–425.
10. Мирошников Ю.И. Онтологические, логико-гносеологические, основания научной классификации / Ю.И. Мирошников // Новые идеи в научной классификации : сб. науч. тр. – Вып. 5. – Екатеринбург : Уро РАН, 2008. – С. 48–81.
11. Конверський А.Є. Логіка : [підручник для студ. юрид. фак-тів] / А.Є. Конверський. – 5-те вид., перероб. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 320 с.
12. Хоменко І.В. Логіка : [підручник] / І.В. Хоменко. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 335 с.
13. Логіка : [підручник для студентів вищих навчальних закладів] / [В.Д. Титов, С.Д. Цалін, О.П. Невельська-Гордєєва та ін.] ; за заг. ред. проф. В.Д. Титова. – Х. : Право, 2005. – 208 с.
14. Ивин А.А. Логика : [учебное пособие для студентов вузов] / А.А. Ивин. – М. : ООО «Издательство Оникс» ; ООО «Издательство «Мир и образование», 2008. – 336 с.
15. Демидов И.В. Логика : [учебное пособие для юридических вузов] / И.В. Демидов ; под ред. Б.И. Каверина. – М. : Юриспруденция, 2000. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KOMPLEKS/KURS_1/kurs/10/02.htm.
16. Челпанов В.Г. Учебник логики / В.Г. Челпанов. – М. : Научная библиотека, 2010. – 128 с.
17. Юридична енциклопедія : в 6 т. / гол. редкол. Ю.С. Шемшученко. – К. : Укр. енциклопедія, 1998–2004. – Т. 3 : К – М. – 2001. – 792 с.
18. Ожегов С.И. Словарь русского языка : 70 000 слов / С.И. Ожегов ; под. ред. Н.Ю. Шведовой. – 23-е изд., испр. – М. : Рус. яз., 1991. – 917 с.
19. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпін'я : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
20. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка / В.И. Даль. – М. : Рус. яз., 1979. – Т. 2 : И – О. – 1979. – 779 с.
21. Кримінальне право України: Загальна частина : [підручник] / [В.І. Борисов, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2015. – 528 с.
22. Гревцева А.Ю. Классификации преступлений, их роль и значение : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / А.Ю. Гревцева ; Тамб. гос. ун-т им. Г.Р. Державина. – Орел, 2010. – 24 с.
23. Загородников Н.И. Теоретические основы классификации преступлений в уголовном праве / Н.И. Загородников, А.В. Наумов // Правоведение. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1983. – № 2. – С. 56–62.
24. Михаль О.А. О критерии преступлений / О.А. Михаль // Государство и право. – 2011. – № 10. – С. 35–42.
25. Дудоров О.О. Поняття злочину. Класифікація злочинів / О.О. Дудоров // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2013. – № 1 (1). – С. 84–102.
26. Кадников Н.Г. Классификация преступлений по уголовному праву России : дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Н.Г. Кадников ; Юрид. ин-т МВД России. – М., 2000. – 349 с.